

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Навчально-науковий інститут філології

Кафедра історії української літератури, теорії літератури та
літературної творчості

ОСОБЛИВОСТІ ПЕЙЗАЖНОЇ ЛІРИКИ

У ТВОРЧОСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО

Кваліфікаційна робота
на здобуття ОС «Бакалавр»
здобувачки першого рівня вищої освіти
IV року навчання (денна форма)
Галузі знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальності 035 – філологія
Спеціалізації 035.01 «Українська мова і література»
ОПП «Українська мова і література та західноєвропейська мова»
Близнюкової Софії

Науковий керівник:

д. ф. н., проф. Романенко О. В.

Рецензент:

к. ф. н, доц. Янкова Н.І.

«Допущено до захисту»

Протокол засідання кафедри історії української

літератури, теорії літератури та літературної творчості

№ 10 від 19.05.23

Завідувач кафедри _____ д. ф. н., проф. О. М. Сліпушко

Київ - 2023

Зміст

Вступ	1
Розділ I. Місце пейзажної лірики в художній літературі	
1.1 Основні функції пейзажної лірики.....	5
1.2 Вплив пейзажної лірики на сприйняття людиною навколишнього середовища.....	11
Висновки до розділу I	15
Розділ II. Своєрідність пейзажної лірики Ліни Костенко	
2.1 Специфіка і етико-філософська основа пейзажної лірики Ліни Костенко	16
2.2 Втілення ідейного й образного ладу пейзажної лірики Ліни Костенко	19
Висновки до розділу II.....	27
Розділ III. Проблематика теми “Людина і природа” у творчості Ліни Костенко	
3.1 Особливості опису пейзажу у творі “Хочеться чуда і вина”	28
3.2 Особливості опису осінніх пейзажів у збірці творів "Вибране" розділ “Осінні карнавали”.....	30
Висновки до розділу III	34
Висновки	35
Список використаних джерел... ..	38

Вступ

Актуальність дослідження полягає у визначенні особливостей пейзажної лірики в творах Ліни Костенко. Вона є письменницею, яку цінують багато поколінь українців. Її емоційні, яскраві та витончені вірші нікого не залишають байдужими. Ця відома українська авторка має унікальне бачення світу і природи, а тому її інтерпретація пейзажів справді особлива. У пейзажній ліриці Ліни Костенко присутня тема гармонії між людиною і природою. Поетеса зосереджує увагу на екологічних проблемах та взаємовідносинах між природою і суспільством, яке знищує її заради наживи.

На мою думку, художня майстерність Ліни Костенко у створенні пейзажів полягає не лише в індивідуальному підході до вибору слів, а й у грамотній манері письма - її тексти доступні кожному.

Багато літературних діячів використовують її прийоми, як фундамент у своїх працях, а саме: Дюбишина-Мельник Л.О., Краснова Л., Шелест В., Ковалевський О., Качуровський І., Бернадська Н.І., Барабаш С.Г., Шелест В., Ключек Г., Векуа О.В., Захарова В.А. та багато інших. На базі цих досліджень в дипломній роботі було проведено аналіз пейзажної лірики в творах Ліни Костенко та визначено її особливостей.

Стиль мовлення авторки простий і зрозумілий, але в ньому також присутні ознаки казковості, що надає її літературній творчості відчуття чарівності. Крім того, поетеса вміло створює атмосферу патріотизму, використовуючи елементи пейзажу.

Новизна бакалаврського дослідження полягає в його розробці на основі аналізу теоретичних положень на матеріалі поетичної збірки Ліни Костенко "Триста поезій. Вибрані поезії" із сучасної точки зору. Іншими словами, у дослідженні акцентується увага на сучасному розумінні концепту пейзажу в ліричній творчості Ліни Костенко

Мета дослідження: дослідити особливості пейзажної лірики у творах Ліни Костенко

Завдання дослідження: досягнення мети дипломної роботи потребує вирішення таких задач:

- визначити основні функції пейзажної лірики
- розглянути вплив пейзажної лірики на сприйняття людиною навколишнього середовища
- дослідити специфіку і етико-філософська основу пейзажної лірики Ліни Костенко
- встановити ідейно та образний лад пейзажної лірики
- проаналізувати особливості опису пейзажу у творі “Хочеться чуда і вина”
- проаналізувати особливості опису осінніх пейзажів у збірці творів "Вибране" розділ “Осінні карнавали”

Об’єкт дослідження: пейзажна лірика Ліни Костенко

Предмет дослідження: вплив пейзажної лірики Ліни Костенко на сприйняття твору читачем

Методи дослідження: у відповідності до мети, поставлених завдань, об'єкту та предмету дослідження, я вважаю, що в контексті мого дослідження, буде вдалим використати поєднання таких методів дослідження:

- порівняльний метод
- аналітичний метод
- метод синтезу
- діалектичний метод
- функціональний та стилістичний метод

Структура дослідження: Робота складається зі вступу, трьох розділів з підрозділами та висновками, загальних висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 40 сторінок, основний зміст роботи викладено на 35 сторінках.

Розділ I. Місце пейзажної лірики в художній літературі

1.1 Основні функції пейзажної лірики

Пейзаж у літературі, музиці та живописі описує міські та сільські краєвиди, гірські схили та незаймані ліси - словом, усе, що оточує людину. У живописі це самостійний жанр, витoki якого сягають античності, тоді як в інших видах мистецтва його історія починається значно пізніше.

Пейзаж - це один із змістовних і композиційних елементів літературного твору, який виконує багато функцій в залежності від стилю автора, літературного напрямку (течії), з яким він пов'язаний, методу письменника, а також від роду і жанру твору.[7] Літературознавці розуміли поняття "пейзаж" як певну історичну та світоглядну концепцію, що пояснює вибір прийомів художнього зображення природи відповідно до рівня суспільної свідомості, особистості автора, політичних, ідеологічних, наукових, економічних, моральних та естетичних інтересів, тобто відповідно до творчої індивідуальності та світогляду автора. Образ чи зображення природи трактували як об'єктивацію певних настроїв і думок митця, виокремлювали різні форми проектування внутрішнього стану ліричного героя на природу. Зростає інтерес до філософської, етичної та психологічної проблематики.

До 18 століття пейзаж у літературі майже не існував. В античних та середньовічних творах пейзажу приділялося мало уваги. Він радше відігравав роль вказівки на місце дії. В епоху Відродження з'являються гуманістичні ідеї, які вимагають художніх форм і засобів для відображення людських настроїв та емоцій.

Пейзажна лірика - це поезія, що описує природний ландшафт і розповідає про емоції, які він викликає в поета. Основними функціями пейзажної поезії є:

- Опис природи: пейзажні вірші звертаються до природи, як до джерела стимулів, що сприяють формуванню образів та емоцій, таких як візуальна краса, звуки, запахи та текстури. Вона намагається передати красу природного ландшафту в словах.
- Відтворення настрою: пейзажна поезія також може передавати почуття, які природа викликає в поета. Настрій може бути позитивним або негативним, залежно від характеру природного ландшафту та емоційного стану поета.
- Відображення духовних пошуків: пейзажна поезія може відображати духовні пошуки поета, який намагається знайти в природі відповіді на свої запитання. Поезія про природу може також слугувати засобом вираження філософських або релігійних поглядів поета.
- Зображення метафор і символів: пейзажна лірика може використовувати метафори і символи для передачі конкретних ідей і концепцій. Наприклад, вітер може бути використаний як символ змін і руху, а гори - як символ стабільності та сили.
- Стимулювати уяву: пейзажна лірика може стимулювати уяву читача і змусити його уявити себе в природному ландшафті, зображеному у вірші. Вони можуть допомогти людям відчувати зв'язок із природою і надають такі ефекти.

Пейзаж є необов'язковим елементом у світі мистецтва. У деяких творах мистецтва пейзаж взагалі відсутній. Однак більшість літературних творів складається з творів, в яких пейзаж присутній і відіграє різну роль у творі виділяються найважливіші функції пейзажу[35]:

1. Функція фону: За допомогою пейзажу читач може уявити, коли й де відбудеться подія. Іноді сама назва твору говорить про цю функцію пейзажу: "Місто" Підмогильного, "Волинь" Самчука, "Зачарована

Десна" Довженка тощо. Проте пейзаж - це не "суха" вказівка часу й місця дії, а художній опис, тобто метафоричне й поетичне використання мови

2. Змістова функція: Природні явища, особливо погодні (зміни погоди: дощ, гроза, шторм на морі тощо), можуть спрямовувати перебіг подій у той чи інший бік. Динамізм пейзажів має велике значення в хроніках, де на перший план виходять події, що відбуваються не з волі героїв ("Одіссея" Гомера).
3. Психологічна функція: Пейзаж створює психологічний настрій сприйняття тексту, розкриває внутрішні стани героїв і допомагає підготувати читача до змін у їхньому житті. У цьому сенсі "чуттєвий пейзаж" сентименталізму наводить на роздуми. Зображення природи часто формує психологічне та емоційне тло сюжету. Сентиментальні пейзажі - один із найяскравіших проявів антропоцентричного характеру мистецтва. Пейзаж, представлений через сприйняття головного героя, свідчить про його психологічний стан у момент дії. Він також може свідчити про стійкі риси його світогляду, його характеру
4. Функція рефлексії: Існують різні способи передачі авторського ставлення до подій, що відбуваються. Перший спосіб - коли точка зору головного героя й автора збігаються. Другий спосіб - коли пейзаж представлений очима автора, при цьому він психологічно близький до героїв і "закритий" для персонажів, чий світогляд чужий авторському.

Взаємозв'язок між "пейзажем і людиною" в художньому творі ґрунтується на принципі психологічного паралелізму, який протиставляє і порівнює психічний і емоційний стан людини зі станом природи. Пейзаж може узагальнювати і символічно виражати результати певних душевних пошуків героїв твору, він може відігравати важливу емоційну роль як фінал твору, або, навпаки, пейзаж може задавати емоційний тон на початку.[36]

У багатьох творах пейзаж відіграє дуже важливу ідейно-композиційну функцію. Ця функція, можливо, не виконується у творах, де природа є безпосереднім предметом зображення і має внутрішню кореляцію з ідейними, моральними та естетичними поглядами художника. Типовий фон може або доповнювати і підкреслювати кольорову гаму портрета, або бути контрастним.

Відносно рідко фони відіграють декоративну роль у художніх текстах. Декоративний фон може бути пов'язаний з певним місцем в оповіді або може бути представленим частинами в різних місцях твору.

Іноді пейзаж подається з певною метою, щоб вплинути на читача. Наприклад, пейзаж може містити цікаві описи або символічні підказки, які неможливо інтерпретувати логічно. Таким чином, читач інстинктивно передбачає зміну перебігу подій у творі.

У деяких випадках пейзаж лише зовні пов'язаний із сюжетом. Іншими словами, пейзаж слугує фоном, на якому відбуваються події. В інших випадках існує глибший і органічніший зв'язок, коли зображення природи виступає поряд з думками і почуттями письменника.

Функції пейзажу справді багатогранні. Однак слід зазначити, що та чи інша функція пейзажу визначається індивідуальним стилем митця, художнім спрямуванням твору та його жанром. Так, візуальне призначення пейзажу характерне для реалістичних творів. Усі функції пейзажу, від реального до психологічного зображення, завжди спрямовані на розкриття ідейного змісту твору.

У літературі існує багато різних видів пейзажу, які можуть бути використані для опису природних образів. Ось кілька найбільш поширених видів пейзажу в літературі:

- Ідилічний пейзаж - це красивий, гармонійний та спокійний пейзаж, що може викликати почуття блаженства та спокою. Ідилічний пейзаж часто асоціюється з пастушками та природнім благополуччям.

- Символічний пейзаж - це пейзаж, який містить символічні елементи, що викликають певні асоціації у читача. Наприклад, вітер може символізувати зміну або невпевненість, а вода - спокій та врівноваженість.
- Гротескний пейзаж - це пейзаж, який містить незвичайні або викривлені елементи, що можуть викликати почуття відрази та неспокою. Гротескні пейзажі часто використовуються у фантастичних творах та жахах.
- Реалістичний пейзаж - це пейзаж, що точно відображає реальний світ, без романтичних або символічних елементів. Реалістичний пейзаж часто використовується для передачі атмосфери та настрою місцевості.
- Романтичний пейзаж - це пейзаж, що містить в собі романтичні елементи, які можуть викликати сильні емоції у читача. Він може бути наповнений відчуттям та емоціями, а також може включати елементи міфів та легенд.

За естетичним значенням Епштейн виділяє ідеальний пейзаж, бурхливий пейзаж, журливий пейзаж [15].

Ідеальний пейзаж почав формуватися в античній літературі у Гомера, Теокрита, Вергілія, Овідія та інших, а потім розвивався протягом століть у середньовічній та ренесансній літературі.

Елементи, з яких складається ідеальний пейзаж:

- легкий вітерець, що приносить приємні пахощі,
- вічне джерело, що втамовує спрагу, прохолодна течія річки,
- квіти, що вкривають неосяжну землю,
- дерева, що розкинулися шатрами та дають тінь,
- щебетання птахів на гілках.

В ідеальному пейзажі природа піклується про людину з материнською щедрістю. Одна з тенденцій, що розвиваються в ідеальному пейзажі, - психологічна. Місце

трансформується в час, а час стискається в неповторну мить, коли душа може доторкнутися і відчутти ідеальне в природі.

Ознаками бурхливого пейзажу є:

- звуки: шум, дзигчання, шипіння, грім тощо;
- чорний туман;
- вітер: турбулентність, пориви, перекриття шляху;
- хвилі, яри: кипіння, ревіння,
- Темний ліс, скелі. Водночас хвилі розбиваються об скелі, а вітер

Виникає стійкий патерн "безодня". Бурхливий пейзаж в основному натхненний картинами північної природи. Він є уособленням демонічної сили. Всі природні елементи в цьому типі пейзажу зображуються з сильними рухами, пов'язаними з людськими пристрастями і катаклізмами. Журливий пейзаж - з'явився з епохою сентименталізму. Він займає проміжне положення між ідеальним пейзажем і бурхливим пейзажем. Тут немає світла сонячного дня, немає зеленого килима, всипаного квітами, натомість все занурене в тишу, в сон. Смуток у серці головного героя передається через систему пейзажних деталей:

- конкретний час дня, вечора, конкретні пори року - осінь і зима, визначені віддаленістю від сонця, джерела життя;
- завіса, що закриває сприйняття, туман і тиша, які не проникають ні в очі, ні у вуха;
- тиша пейзажу, яка є своєрідним "сном", сном снів, сном снів.

Північ - це частина країни, яка відповідає ночі як часовому поясу і осені та зимі як порам року, і саме тому меланхолійний пейзаж містить деталі північної природи, особливо мох і каміння. Видом журливого пейзажу є "тихий пейзаж".

Пейзажі поділяються за масштабом і узагальненістю теми на - місцеві, - екзотичні (вважаються іноземними або незвичайними в країні), - національні (огляд природи в країні) і - планетарно-світові (розширений масштаб природи). Тематика також поділяється на такі жанри, як урочистий, сумний, бурхливий, безтурботний і містичний.

1.2 Вплив пейзажної лірики на сприйняття людиною навколишнього середовища

Серед різноманітних людських стосунків особливими вважаються стосунки з природою. Можливі різні підходи до вивчення цих відносин: виявлення об'єктивних характеристик, важливих для наукового аналізу проблеми та об'єктивного взаємозв'язку з природою, і вивчення суб'єктивних характеристик, коли потреби особистості відображаються у внутрішньому житті. У своїх роботах особливу увагу цьому приділяють наступні автори. С.Д. Дерябо та В.А. Ясвін. Вчені зазначають, що суб'єктивне ставлення до природи ґрунтується на відображенні потреб людини на певних об'єктах і явищах. Тому різні об'єкти природи викликають у людей різний рівень інтересу. [15]

У сучасному літературознавстві спостерігається послаблення екологічного інтересу до теми "людина і природа" та багатогранний підхід до таких питань, як літературний опис і поетика візуальності. Ландшафт розглядається з міждисциплінарної перспективи, розширюється його термінологічна база. Змінюється і трактування самого поняття у творчості окремих художників. Широко інтерпретуються описи природи.

Суб'єктивне ставлення до природи призводить до народження емоцій. Слід пам'ятати, що емоційне самовираження особистості нерозривно пов'язане з особистісними рисами, цінностями та світоглядом, що формуються під час різних

видів діяльності. У зв'язку з цим не останню роль у розвитку художніх почуттів відіграє художня діяльність.

Визначення взаємозв'язку між повсякденними та художніми почуттями має для нас велике значення, оскільки визнається чинником формування ставлення особистості до природи. На додаток, в процесі естетичного сприйняття мистецтва, зацікавленості мистецтвом та роздумів про мистецтво, погляд на природу може не тільки слугувати ціннісним орієнтиром у взаємодії з природою, але й сприяти духовному розвитку особистості.

Одним з важливих параметрів, які визначають ставлення людини до природи є емоційність, що характеризує шкалою "раціонально-емоційність"

Шкала "раціонально-емоційна" використовується для оцінки ставлень людини. Так, деякі люди не здатні контролювати свої емоції, в той час, як інші, емоційно усвідомлюють їх зв'язок і супроводжуються високим ступенем самоконтролю. Це є важливою характеристикою, яка визначає ступінь суб'єктивного ставлення людини до себе: бути частиною природи чи спостерігачем ззовні. Це рішення залежить від параметрів реальної ситуації та психофізичних особливостей людини. Було виявлено, що при прочитанні художньої літератури, яка включає в собі певні психоемоційні аспекти, спостерігається посилення вісцеральних емоцій, зміна кольору шкіри та напруження тону м'язів, які є індикаторами напруги. Тобто художній твір впливає на людину, так само, як і опис середовища в ньому. [7].

Тема природної краси постає як філософська рефлексія про виникнення людських емоцій, людської свідомості та самосвідомості. При певних обставинах *«художні емоції можуть утворюватися подібно до уявлень»*[10]. Інтелект може призвести до глибшого самоусвідомлення та самооцінки через художні емоції. Якщо повсякденні емоції можуть бути позитивними або негативними, то художні емоції можуть бути тільки позитивними; Л.С. Виготський називав художні емоції розумовими.

Композиція пейзажу, тобто відношення об'єктів до простору; кількість текстового опису природи ("форма" картини): деталі, розробки, детальні замальовки - що може створити відчуття великого масштабу та інтимності.

Просторовий ритм: досягається через повторення об'єктів, ліній і тонів на картині. Ритми можуть бути м'якими або напруженими, заснованими на контрастах між важким і легким, грубим і витонченим, великим і маленьким.

Перспектива як спосіб опису простору. Найчастіше використовується пряма перспектива (віддалені об'єкти здаються меншими, ніж близькі, а паралельні лінії сходяться в одній точці на горизонті). Простір може бути глибоким або плоским ("крупним планом"), простягатися в небо або бути низьким ("тісним"). Простір можна передати за допомогою таких зображень, як туман, дим, хмари, падаючий дощ або сніг, кольори і навіть звуки та запахи. Малюнки та лінії передають структуру та простір об'єкта. Вони можуть бути прямими, ламаними, плавними або вигнутими. Характер візерунків і контурів створює відчуття величі чи ілюзії, узагальнення чи деталізації, чіткості чи розмитості. Колір і колорит (співвідношення кольорів у картині) є одними з основних засобів виразності. Кольори поділяються на теплі (золотий, оранжевий, червоний) і холодні (синій, фіолетовий, зелений). Теплі кольори вважаються живими та веселими, тоді як холодні - спокійними, сумними та умиротвореними. Важливо враховувати поєднання кольорів (гармонійні, контрастні, кричущі або дисонуючі).

Пейзажна лірика, як форма поезії, може мати значний вплив на сприйняття людиною навколишнього середовища:

- Посилення уваги до деталей природи: пейзажна лірика детально описує природу, звертаючи увагу на кожен аспект навколишнього середовища. Це може допомогти людям поглибити своє сприйняття природи, звернути увагу на дрібниці та деталі, які можуть бути легко пропущені.
- Розвиток емпатії до природи: пейзажна лірика може допомогти людям розуміти та співпереживати з природою, розкриваючи її красу та вразливість.

Це може привести до більш поважного ставлення до природи та бажання її захищати та зберігати.

- Створення певного настрою: пейзажна лірика може передавати різні настрої, наприклад, спокій, задумливість, меланхолію або радість. Це може вплинути на емоційний стан людини, змінюючи її сприйняття довкілля.
- Виклик спогадів: Опис природи у пейзажній ліриці може викликати спогади у людей про певні місця та переживання. Це може допомогти людям зберегти зв'язок з природою та місцями, які мають для них особливе значення.

Ось декілька прикладів впливу пейзажної лірики на сприйняття людиною з української літератури:

У романі Івана Багряного “Тигролови” пейзажною лірикою передається краса Карпат, їхніх гір та долин. Автор ретельно описує природню красу рідної землі, що надихає на уважніше розглядання довкілля та бережне ставлення до нього. Письменник звертається до пейзажної лірики, щоб описати красу Карпат, які він знає як свої п'ять пальців. Він зображує природу через очі своїх героїв, що дозволяє читачу відчувати себе частинкою краси, яка оточує їх. У романі багато уваги приділяється гірським краєвидам. Багрянний детально описує ліси, гаї, долини та потоки, передаючи їхні форми, кольори та звуки. Наприклад, автор описує гори як "зелені хвилі", "кам'яні каштани", "курячу лапу", "білу козу" тощо. Крім того, у романі зустрічаються чудові описи зоряного неба, які створюють особливу атмосферу та настрій. Особливо вражає опис Пруту, річки, яка протікає через гори. Автор надзвичайно красномовно описує її вічнозеленим гаєм, вибігаючим на береги, ніби співом кришталю, що робить читача відчувати воду, як живий організм. Пейзажна лірика в "Тигроловах" також має важливу роль у передачі морально-етичної складової твору. Краса Карпат відображає красу рідної землі, яку потрібно берегти та охороняти. Описи природи стають не тільки засобом передачі настрою, але і зображенням взаємозв'язку людини та природи.

Висновки до розділу I

У розділі I було розглянуто основні функції пейзажної лірики та вплив пейзажної лірики на сприйняття людиною навколишнього середовища.

Було зроблені висновки про те, що пейзаж відіграє важливу роль у творах мистецтва. Він є їх невід'ємною частиною. Природа тісно пов'язана із зовнішнім і внутрішнім світом людини та часто вирізняється своєю точністю. Зображення природи в художніх текстах не є випадковим, воно взаємодіє з іншими типами зображення світу, з персонажами та їхнім внутрішнім життям і тісно пов'язане з художнім змістом тексту, всією його семантико-стилістичною структурою. У пейзажі відображаються особливості, методу (класицистичний, сентиментальний, романтичний, реалістичний тощо), літературного напрямку, жанру (має різний масштаб, виконує різноманітні функції), стилю. Пейзажі можуть зображати "незалежну" природу, бути функціональними, виражати ідеї, бути важливими за своїми художніми якостями або сприяти вихованню моральних та естетичних цінностей, релігійних та політичних уподобань.

Розвиток художніх почуттів сприяє засвоєнню етичних норм і цінностей та формує моральні якості особистості, відповідальності. Художня емоція посилює інтенсивність ставлення особистості до природи, а її активність надихає на взаємодію з природою. Розвиток індивідуальних художніх емоцій відновлює роль суб'єкта, долає об'єктивістський підхід до розуміння дійсності.

Розділ II. Своєрідність пейзажної лірики Ліни Костенко

2.1 Специфіка і етико-філософська основа пейзажної лірики Ліни Костенко

Філософське підґрунтя пейзажів у творчості Ліни Костенко - це глибокі роздуми про життя, кохання, смерть, безсмертя та взаємовідносини людини і природи. Ці теми відображають глибокі філософські питання, що порушуються в текстах її пейзажів. Мотиви вічності та трансцендентності, які символізують пейзажі, часто з'являються у творчості письменниці. Вона бачить природу як єдність, що включає в себе людину і все на землі. Природа є символом вічності і глибини духу, що виводить нас зі світу матерії і веде у світ духу.

У творчості Ліни Костенко природа слугує засобом збагачення людського досвіду, уособлюючи красу, мудрість і силу та сприяючи зростанню нашої самосвідомості. Пейзажі, змальовані письменницею, емоційно заряджені та містять глибокий символічний зміст, допомагаючи читачеві відкрити для себе глибокі філософські теми. Природа посідає особливе місце в поетичному світі Ліни Костенко. Зміни природи миттєво фіксуються і відображаються не лише в пейзажах, а й у філософській та інтимній ліриці, історичних тематичних творах. Пейзажна лірика Ліни Костенко була предметом численних наукових досліджень, у яких розглядалися етичні, психологічні та філософські аспекти картин природи поетеси. Світлана Барабаш проаналізувала пейзажні картини Ліни Костенко у площині

поетичної філософії, відзначивши унікальний пантеїзм авторки та органічне злиття душі митця зі світом природи. Людмила Тарнашинська пише *“лірику найвищої проби, високий лет мислі й емоцій, де тонке психологічне нюансування настрою органічно поглиблене динамізмом думки, перейнятстю тими вічними проблемами людського буття, що їх поетеса прозирає глибше й сприймає болючіше, ніж усі ми, суцї на цїй землі, сповна реалізуючи це право, дане природою лише поетові”* [40]. Поетеса володіє вправністю “заглиблюватись” у світ природи, відчутти її біди та болі і передати ці відчуття своїм читачам. Вона стає своєрідним посередником між світом природи і світом людини. Гостре око вловлює навколишню дійсність і зберігає складну палітру емоцій, почуттів і тривалих або швидкоплинних вражень від побаченого. Кожен читач сприймає цю палітру відповідно до своїх творчих здібностей, образного мислення, внутрішньої свободи, особистого досвіду, інтелектуального рівня, ступеня розвитку інтуїції тощо.[38]

Поетичні пейзажі будуються за законами, що ґрунтуються на принципах естетичного вибору, відмінних від картин реальної природи. Як писав Юрій Андрухович у журналістській статті: *«Ліна Костенко навчила українську поезію інтонаціям. Тобто виразному вимовлянню певних замовчуваних речей уголос»* [2, с. 17]. У творчості письменниці є щось таке, що нагадує нам про сутність звичайних речей, які ми бачимо сотні тисяч разів, але ніколи не помічаємо. Використовуючи *«імпресіоністської деталі, ліричної гіперболи і викривленого часопростору»* [4] вона навчає читачів бачити за межами звичних рамок та образів.

Пейзажні вірші Ліни Костенко - це схрещення ідей та змістів, де поєднуються мотиви любові, пам'яті та творчості. Природа, побачена й усвідомлена крізь призму творчого "я" поетеси, є не просто сприятливим тлом для авторських роздумів і медитацій. Ліси, луки, річки стають символічними образами, що утворюють "світ у світі".

Світлана Барабаш обґрунтовано зауважує: «... в поезії Ліни Костенко, по суті, не знаходимо опозицій між станом природи і внутрішнім станом ліричної героїні. Психологічне взаємонакладання цих станів часом диктує парадоксальну ситуацію взаємозаміни, коли осінь стає весною, а весна може світитися осінніми кольорами». [5] Подібно до того, як лірична героїня передає свої почуття оточенню, природа може передавати почуття людям, пробуджувати спогади та спонукати до роздумів.

У ліриці пейзажів Ліни Костенко також присутні моральні елементи. Письменниця підкреслює важливість дбайливого ставлення до природи, яка є необхідною умовою людського існування. Природа є джерелом життя і найвищим даром, який потрібно зберігати і оберігати. Прикладів творчості Ліни Костенко можна навести багато, адже у своїх творах вона звертається до найрізноманітніших тем і мотивів. Одним з найвідоміших творів є поема "Маруся Чурай", яка містить багато прикладів використання філософських мотивів у пейзажній ліриці.

Наприклад, у вірші присутній образ річки, яка, хоч і є красивою та чистою, але відображає складність та багатогранність життя. Річкова вода символізує трансформацію, зміну, рух і подорож, а сам образ, хоч і красивий та неповторний, є водночас уособленням мінливості та мізерності, філософським зображенням життя.

Поема "Маруся Чурай" також містить образ саду, який є місцем зустрічі різних важливих подій та персонажів. Сад символізує різні етапи життя і є місцем, де різні персонажі зустрічаються, спілкуються і роздумують про життя. Водночас сад - це також райське місце.

2.2 Втілення ідейного й образного ладу пейзажної лірики Ліни Костенко

На мою думку, пейзажі Ліни Костенко можна поділити на сумні, бурхливі та спокійні, залежно від їхнього настрою та емоційного впливу на читача. Ця класифікація досить умовна і має мінімум деталей, але вона дозволяє визначити "набір" об'єктів та образів, які використовує авторка для створення творів надзвичайної сили впливу.

З природою письменницю пов'язують міцні узи, засновані на спогадах про дитинство, юність і кохання. Традиційними мотивами пейзажної лірики Ліни Костенко є мотиви історії, пам'яті та ностальгії, що підкреслюються тематикою творів.

У сумних пейзажах Ліни Костенко смуток у душі ліричної героїні зрештою трансформується в традиційну систему пейзажних деталей.[15] Зазвичай осінь - це холодна пора року, коли відлітають птахи, завмирає природа і приходить довга холодна зима. Але не сама осінь надає віршу сумної тональності, а її очікування:

Спинюся я

і буду довго слухать,

як бродить серпень по землі моїй.

*Ще над Дніпром клубочеться задуха,
і пахне степом сизий деревій.
Та верби похилилися додолу,
червоні ружі зблідли на виду,
бо вже погналось перекотиполе
за літом –
по гарячому сліду...[16]*

Світ предметів функціональний і активний у формуванні смислової системи вірша. Абстрактне поняття *задухи*, що клубочиться над річкою і стає видимою для людського ока. Сизий деревій надає лугові образ "букету" усіх кольорів і запахів. На перший погляд здається, що картина повністю належить літній порі року. Однак читач відчуває, що природа готується до нової пори року - осені "*Та верби похилилися додолу, червоні ружі зблідли на виду*", символізують плин часу, мінливість і циклічність. Вірш має дещо сумну тональність, адже розлука завжди викликає відчуття туги. Мотив відчайдушного пошуку втраченого часу є зразком для глибоко рефлексивної філософської лірики. [16]

Осінь - сезон переходу від м'якого літа до суворої зими. Осінній дощ, падаюче листя і птахи, що літають над полями, змушують замислитися над швидкоплинністю життя, швидкоплинністю щастя і швидкоплинністю кохання, викликають спогади про тепле, м'яке літо і очікування холодної зими. Обмеженість і скінченність почуттів ліричного героя часто підкреслюється часом доби - сутінками чи світанком.

І відпливаю поночі одна

на кризі шибки у холодний вечір... [23]

Тиша і темрява ночі загострюють відчуття, уважні вуха вловлюють найменший шерех, а очі помічають рух гілок за вікном. Людина прислухається не тільки до ночі, але й до себе. Безсонні ночі - це час, коли людина заглиблюється в глибини своєї пам'яті, в своє сумління, в куточки своєї свідомості, коли блукають думки і спогади, коли пригадуються ім'я та обличчя.

Читаю ніч, немовби чорну книгу... [23, с. 293]

...

Десь грає ніч на скрипці самоти... [23, с. 294]

На противагу однобарвному, рутинному сумному пейзажу, **спокійний пейзаж** передбачає розмаїття кольорів, фарб і яскравих, теплих тонів. Зазвичай навесні, коли природа відроджується після довгого очікування зими; наприкінці літа, коли розпускаються квіти і зеленіє трава, коли збирають багаті врожаї, або золотою осінню.

Дощі програють по городу гаму.

Трусне зелені кучері весна.

Педалі днів натисне під ногами –

і заспіває пташка голосна.

Засяють ночі зорями жасминно.

А срібний дощ підніме жалюзі, –

півонії, рожеві, як фламінго,

стоять в городі на одній нозі [23 с 137]

Навколишній світ сповнений звуків, фарб і запахів, створюючи радісну і навіть святкову атмосферу. Однак настрій пейзажних малюнків коливається від ейфорії до спокою, умиротворення і задумливості. Природа ніби відпочиває, купається в сонячних променях і теплому літньому дощі, від усього, здається, віє затишком і гармонією.

Дощ полив, і день такий полив'яний.

Все блищить, і люди як нові.

Лиш дідок старесенький, кропив'яний,

блискавки визбирує в траві.

Струшується сад, як парасолька.

Мокрі ниви, і порожній шлях...

Ген корів розсипана квасолька

доганяє хмари у полях [23 с. 92].

Образ *саду парасольки*, викликаний виглядом пишної зеленої крони дерева, що скидає краплі роси під поривами вітру. Чому парасолі не можуть викликати таке ж відчуття? Перспектива розширюється, очі ковзають по верхівках дерев, а потім спускаються до вогких полів і покинутої стежки. Потім, після невеликої паузи, ніби перевівши подих, перед нами розгортається весь пейзаж, що тягнеться до самого горизонту, де розсипані коров'ячими бобами майже торкаються хмар. Крізь жменю квасолі письменниця вловлює сутність простору, його неосяжність і об'ємність,

здалеку вибудовуючи впорядкований ряд. Вона за допомогою кількох предметів створює багатопланове, дитяче, ідеалізоване сприйняття світу. [15]

У ідеальному пейзажі «місце перетворюється у час, а час стискається в одну-єдину мить, коли душа здатна доторкнутися до ідеалу, сприйняти його в природі» [23, с. 136]. Але це лише один із прийомів. Іноді Ліна Костенко порівнює пейзаж із реальними життєвими переживаннями своїх ліричних героїв.

Природа мудра. Все створила мовчки.

Росинку поту втерла на брові.

На буреломах сходять мухоморчики –

театр ляльковий просто на траві.

Один великий, в брилику озерце.

Оранжеві, червоні ковпачки.

Здається, вийде гномик в камізельці,

застебнаний на срібні гаплички.

І вклониться, задзвонить бубонцями.

Драбиночку приставить до гриба.

І красноплюди підуть з куманцями

повз гриб, що зветься Жаб'яча Губа.

Ідуть, ідуть, ідуть та спотикаються.

А на грибку, під криласом пташок,

з великим пензлем, у зелених капцях

фарбує гном оранжевий дашок.

Йому злізати високо і круто.

Він пензель той тримає обома.

Як гарно все! І все така отрута.

І сіє дощ... і гномиків нема [23 с.182]

Тут ідеальний пейзаж стає одним з елементів складної і суперечливої єдності, врівноваженої контрастами і спотвореннями монотонної краси. Один із способів вивести цей пейзаж із рівності з самим собою і надати йому нової художньої функції - ввести об'єкт, який заперечує і спростовує ефекти, викликані попереднім зображенням, тим самим роблячи враження глибшим і гострішим і вивільняючи більше художньої енергії. Поетеса використовує цей прийом, коли сила впливу на душу чи розум читача є особливо важливою - у творах, присвячених проблемам довкілля. Пантеїзм поетеси осягає природу в усій її безмежності. І Ліна Костенко, здається, вважає своєрідним обов'язком "увійти" у світ живої природи та не тільки відчувати її біди і болі, а й передати ці відчуття читачеві. [5]

Бурхливий пейзаж об'єднує в собі картину природи, неспокійної та стривоженої очікуванням стихії, і саму стихію. Наближення грози чи літнього дощу розвивається за принципом схилу, очікування стає сильнішим і нестерпнішим - і перша блискавка чи перша крапля дощу є полегшенням для змученої природи:

Пекучий день... лісів солодка млява...

смага стежок... сонливиці левад...

Іде гроза дзвінка і кучерява

садам замлілі руки цілувать.

Краплини перші вдарили об шибку.

Кардіограма блиснула крива.

*Вітри з розгону поламали скрипку,
гуде у сосен буйна головою*

*Тремтіння віт, і жах, і насолода,
шаленство злив у білому вогні!*

Ну от і все. Одплачеться природа.

Їй стане легше, певно. Як мені [23, с. 275].

З кожною новою темою Ліна Костенко поступово малює картину втомленої природи, яка плавиться від нестерпної спеки і всіма силами прагне дощу. При цьому "рух природи" прискорюється з кожною наступною строфою. Незавершені і ламані конструкції першого рядка передають млявість, сон і певну безпорадність лісів, стежок, левад. Природа персоніфікується, наділяється здатністю до експресії: «Пекучий день... лісів солодка млява.../ смага стежок... сонливиці левад...». Олюднюється й гроза – вона, «дзвінка і кучерява», «іде садам замлілі руки цілувать». За допомогою метафор Ліна Костенко створила цілісний і неповторний образ природи, що передвіщає життєдайну зливу.

У вірші «Гроза проходила десь поруч...» ми бачимо тонке відчуття поета щодо стану природи. Особливу роль тут відіграють предмети. Кожен предмет є знаком наближення бурі. Таким чином, письменниця передає враження, що вона спостерігає природу в очікуванні бурі.

Гроза проходила десь поруч. Було то блискавка, то грім.

Дорога йшла кудись на Овруч в лісах і травах до колін.

Латаття ніжилось в озерах, хитали ряску карасі.

Черкнула блискавка по зелах, аж полягали вони всі.

Над світом білим, світом білим хтось всі спіралі перегрів.

А хмари бігли, хмари бігли і спотикалися об грім.

Гроза погримувала грізно, були ми з нею тет-а-тет.

Тремтіла річечка рогізна, човни ховала в очерет [23, с. 18].

Ознаками грози є *блискавка* та *грім*. Починаючи з першого рядка, звуки блискавки та грому по чергово створюють неспокійний та тривожний настрій і разом зі світловими ефектами утворюють звуковий супровід вірша. Рядками «*черкнула блискавка по зелах, аж полягали вони всі...*». Ліна Костенко вводить ще одну імпліцитну ознаку грози - *вітер*. Блискавка має надприродну силу згинати траву, що лежить на землі, під впливом сильного пориву або зі страху, але читач розуміє, що не блискавка кладе траву на землю, а поривчастий вітер.

Набір режимів, що втілюють картину бурхливого пейзажу, складаються зі звукових ефектів - шум, гуркіт, брязкіт, свист, грім, завивання дерев; візуальних та кольорових ефектів - сутінки, темрява, нічна імла, темно-сині, фіолетові хмари, білі блискавки, криваво-червоний захід сонця та ін. Крім того, додайте такі візуальні ефекти, як вітер - різкий, рвучкий, хаотичний; небо - темне, болюче, вороже; дерева - стурбовані, неспокійні, войовничі.

Чорне – біле – золоте – зелене –

спалахнуло – блиснуло – знялось!

Грім ударив особисто в мене,

око сонця кров'ю налилось.

*Туж за крок обвуглилось вориння,
світ потемнів, наче образи.
Щось кричало тужно і тваринно
в предковічну віхолу грози.
Скеля зливу набирає в жмені.
В піднебессі тісно кольорам.
Блискавки звиваються вогненні,
жалять темну шкіру стовбурам.
Грім бурмоче мовою страшною
заклинання кобри і гюрзи.
Проломилась хмара наді мною
золотою чашею грози!
Може, вранці десь на Чорногорі
сонце встало з лівої ноги.
Ліс стоїть у зливі – як в соборі.
День погідний сяє навкруги [25, с. 69].*

Стихії води, повітря, землі та вогню стикаються, створюючи неймовірне шоу сили та різних вражень. Природа, прекрасна і лякаюча водночас, оголюється до своєї первісності, до свого походження і первинної матерії. Здається, що небо впало на землю і світ повертається до первісного хаосу. Апокаліптичні картини виринають із закутків несвідомого, але вони зливаються і переплітаються з образами, підказаними глибшими шарами генетичної пам'яті людини. Світ пронизаний могутніми

демонічними силами, сповнений магії та всемогутніх духів, а природа - священний бог, войовничий, примхливий і нецивілізований. Саме тому в картині бурі Ліни Костенко немає навіть тіні "божої кари", біблійної відплати чи людської непокори. Навпаки, це звичайне свідчення про гармонію світу, що постає перед нами, про дух творення.

Висновки до розділу II

В розділі II було розглянуто специфіку та етико-філософську основу пейзажної лірики Ліни Костенко та втілення ідейного та образного ладу пейзажу в творчості письменниці.

Було зроблено висновок про те, що традиційно психологічний зв'язок між людським і природним світом усвідомлюється двома способами: паралелізмом і протиставленням. Для поезії Ліни Костенко характерний перший спосіб. Поетеса одушевляє природу, наділяє пейзаж людськими характеристиками і включає його в систему людських цінностей, перетворюючи таким чином природний пейзаж на "пейзаж душі".[2] Цей процес є двонаправленим та інтерактивним, чи то лірична героїня передає свої почуття навколишньому середовищу, чи то природа передає свої почуття людям, викликаючи спогади та спонукаючи до роздумів.

Пейзажні образи у поезії Ліни Костенко є не лише тлом для пейзажно-поетичних роздумів, але й бере участь у створенні семіотики, настрою та енергетики твору, а художній об'єкт, що лежить в основі, дозволяє реалізувати багатогранний, концептуально наповнений та енергетично заряджений художній образ.

Розділ III. Проблематика теми “Людина і природа” у творчості Ліни Костенко

3.1 Особливості опису пейзажу у творі “Хочеться чуда і вина”

Літературні критики були одностайні в оцінці естетичної значущості поєднання живописних якостей Ліни Костенко, що розкривають її гостру спостережливість, і духовне розуміння природи як етико-філософської категорії. Розділ "Хочу дива і вина" з "Трьохсот поезій" показує, що поетична лексика є передусім специфічною для національного цвіту України. Весна, літо, осінь і зима являють собою своєрідний цикл, що символізує циклічність людського і природного життя, де все має початок і кінець.

Для прикладу, хочу проаналізувати особливості використання пейзажу у вірші “Хочеться чуда і трішки вина”. Ось текст поезії:

Хочеться чуда і трішки вина.

Дні пролітають, як сірі перони.

Чорний букет надвечір'я — ворони —

місту підносить струнка даліна.

Що ж, я свій вік одробила сповна.

Що ж, я свій вік одробила по-людськи.

Дні облітають, як чорні пелюстки.

Хочеться чуда і трішки вина.

Доки ж ці пута, пора і звільнить.

Де ж ви, мої золоті пасторалі?

Літо літає і осінь дзвенить.

Розпач накручує чорні спіралі.

Де ж мого слова хоч би хоч луна?

Знову пішла Україна по колу.

Знову і знову, ще раз у ніколи?!

Хочеться чуда і трішки вина. [30]

З якого б боку не поглянути на твір "Хочеться чуда і трішки вина" Ліни Костенко, він не лише характеризує настрій авторки, але й передає пейзаж, що оточує героїню. Це один з найвідоміших творів письменниці, який містить численні символічні образи та метафори.

Початкові рядки вже передають сумну атмосферу: "Дні пролітають, як сірі перони. / Чорний букет надвечір'я — ворони — / місту підносить струнка далина". Тут авторка описує вечірній пейзаж, де присутні чорні ворони, що створюють похмурий настрій. Образ "чорного букету" надвечір'я зображує пейзаж, наповнений сумнівами, несподіванками та розчаруванням. Водночас, "струнка далина" є символом надії та віри у майбутнє.

У наступних рядках *"Що ж, я свій вік одробила сповна. / Що ж, я свій вік одробила по-людськи. / Дні облітають, як чорні пелюстки. / Хочеться чуда і трішки вина"* авторка передає втомленість та розчарування від того, що життя так швидко пролітає, а головна героїня не змогла досягти всього, що хотіла. У цих рядках метафора "чорні пелюстки" зображує швидко минаюче життя, що передає невпинний рух часу.

У наступних рядках *"Розпач накручує чорні спіралі. / Де ж мого слова хоч би хоч луна? / Знову пішла Україна по колу. / Знову і знову, ще раз у ніколи?! / Хочеться чуда і трішки вина"* авторка створює образ розпачу та безнадії, передаючи своє ставлення до суспільних проблем, які стали часткою життя українського народу. У цих рядках пейзаж стає образом соціальних проблем, що підкреслює прагнення героїні до зміни на краще.

3.2 Особливості опису осінніх пейзажів у збірці творів "Вибране" розділ "Осінні карнавали"

Поетична лексика Ліни Костенко настільки різноманітна і безмежна, що коли читаєш її вірші, не можеш приховати захоплення красою і витонченістю поетичної мови. Ліна Костенко звертається до різних пір року, насамперед до осені. *«Відомо, що поети люблять осінь – наголошує Григорій Ключек. – Чому? Відповідей може бути багато. Можливо, тому, що сама по собі осінь активізує природну здатність справжнього поета до співпереживання: як-не-як, а в самій осені завжди відчутний драматизм (хай навіть і легкий) прощання зі щойно відбулим літом. Осінь змушує загострено переживати невпинний перебіг часу. Осінь – мов часова вершина, з якої добре проглядається минуле, та й про майбутнє теж думається»* [19 с. 249].

Письменниця створює свої роботи з великою чутливістю до природи, яка її оточує. Вона дуже тонко відчуває її "настрої" та "емоції", що виливається у вербальні пейзажні картини. Особливо в збірці творів "Вибране" розділ "Осінні карнавали", ці твори - справжні шедеври. Глибина зображення створюється за рахунок написання кожного слова і збільшення його вагомості в уяві. Осінь в цих творах постає різною та романтичною: *"ой осінь, осінь барви чудотворні", "од холоду в ногах посиніли дуби", "осіння піротехніка - тумани".* [30]

Ліна Костенко не може спокійно говорити про осінь. Вона переживає цю пору року, як митець, який постійно схвилюваний і бачить природу як світ чудес. Кожен твір, присвячений осені, має своє неповторне вирішення. Вірші є вишуканими шедеврами поетичного мистецтва:

“Осінній день, осінній день, осінній! О синій день, о синій день, о синій! Осанна осені, о сум! Осанна. Невже це осінь, осінь, о! – та сама” [30]

Письменниця майстерно прикрашає кольори, створюючи поетичні пейзажі. Колірна палітра психологічно проаналізована і збагачена умовним конотативним значенням. Художнє значення кольору, в принципі, проявляється таким чином в моменті підвищеної ліричної емоційності. *“Затінок, сутінок, день золотий. Плачуть і моляться білі троянди” [30]; “Над присмерком смерек – усіх печалей білі епілоги” [30]*. Письменниця часто використовує білий колір, щоб транслювати смуток та журбу. Частина знайомого українського ландшафту часто відтворюються в іншому кольорі, з іншими словами та образами, часто в барвистих тонах. *“І золотаве звечоріння в зелених кучерях сосни” [30:45]; “І молодик над смужкою лісів поставить позолочений апостроф” [30:328]; “Двори стоять у хуртовині айстр. Яка рожева й синя хуртовина!” [30:324]; “Багряне сонце сутінню лісною у простір хмар показує кіно” [30:51]*.

Дивовижний візерунок створюють асонанси, повтори та алітерації. Неможливо передати всі різні емоції, які передають ці рядки та їх тональність. Тут присутні ніжність, сповідь і віра:

“Марнували літечко, марнували. А тепер осінні вже карнавали” [30:327]; “Ставить осінь на землю

свою золоту жирандоль.

*І, ковтаючи сльози,
одягши на плечі сукману,
перемотує літо на чорні катушки тополь,
ише голим полям
нескінченну сорочку з туману” [30:320]*

Ці вірші варто не лише слухати, а й занурюватися в текст, що надасть йому певної магії, доброї магії. Краса ясного осіннього дня, коли небо чисте і блакитне, зачарує вас.

*Осінній сад ще яблучка глядить,
листочок-два гойдає на гілляках.
І цілу ніч щось тихо шарудить,
і чорні вікна стигнуть в переляках.
Між стовбурами пробігає тінь...
А у світанків очі променисті.
Те білий кінь,
то білий-білий кінь
шукає літо у сухому листі. [30]*

В даній поезії передано особливу атмосферу осені, коли природа готується до зимової сплячки. Опис пейзажу є важливою складовою частиною твору, яка передає настрої та емоції автора.

Перша строфа вірша малює картину осіннього саду, де ще можна побачити *яблучка на гілках* та *трохи листочків*, що гойдаються на вітру. Але ніч поступово наближається, і щось *тихо шарудить*. Таким чином, авторка передає відчуття загрози та небезпеки, яка виникає в осінньому саду, коли природа готується до зими.

Друга строфа вірша описує тінь, що пробігає між стовбурами. Цей образ може символізувати перехід від життя до смерті, від світла до темряви, що теж пов'язано з настанням осені. Але разом з цим у світанкові очі виділяються промені світла, що можуть символізувати надію на нове життя та подолання важкостей.

У фінальній строфі описується білий кінь, що шукає літо у сухому листі. Цей образ може символізувати бажання зберегти життєву силу та надію на краще майбутнє, навіть у важкий осінній період. Ця метафора передає ідею про те, що людина може знайти натхнення та радість у будь-якому часі, навіть коли все навкруги здається темним та безнадійним.

Ставить осінь на землю свою золоту жирандоль.

І, ковтаючи сльози, одягши на плечі сукману,

перемотує літо на чорні катушки тополь,

шиє голим полям нескінченну сорочку з туману.

Тихо строчать дощі... І навіщо мені ця печаль?

Що я хочу спитать у цієї сумної кравчині?

Я прощаюся з літом. І воно мені каже: «Прощай!»

І хитав над шляхом порожні гнізда грачині.[30]

На початку опису осіннього пейзажу авторка зазначає, що осінь ставить на землю свою *золоту жирандоль*. Це означає, що дерева та кущі змінюють свої кольори з зеленого на золотистий, оранжевий та червоний. Листя опадає з дерев, і формується гарний килим з яскраво-жовтого листя на землі. Відтінки золотистого кольору розкидаються на всю природу, надаючи їй своєрідний колорит.

Крім того, описується, як осінь *ковтає сльози та одягається в сукману*. Це може бути сприйнято як символ того, що осінь приходить не тільки змінити кольори листя, але й щоб підготувати землю до зими. Сукмана може відображати прохолоду.

Далі письменниця описує, як літо *перемотує на чорні катушки тополь*. Це може бути сприйнято як символ кінця літа та наближення зими. Автор зазначає, що *осінь шиє голим полям нескінченну сорочку з туману*. Туман може створювати ефект суворості та таємничості у пейзажі.

Також в творі зазначається, що над шляхом хиталися порожні гнізда грачині. На мою думку, це може бути сприйнято як ознака того, що деякі птахи починають готуватися до міграції на зиму. Це може додавати ще більше меланхолії до пейзажу, оскільки він нагадує про наближення холодної пори року.

Висновки до розділу III

В III розділі було проведено аналіз вірша “Хочеться чуда та трішки вина” та розділу “Осінні карнавали” збірки “Вибране”. В ході дослідження було зроблено такі висновки:

- Опис пейзажу у творі "Хочеться чуда і трішки вина" Ліни Костенко є складним та містить численні символічні образи, що передають настрій та внутрішній стан героїні. Авторка використовує природу як метафору для зображення людських почуттів та емоцій, а також передає через неї соціальні проблеми, що стали часткою життя українського народу. Пейзаж у цьому творі є не просто фоном, а складовою частиною образів, що відображають глибинні роздуми про людське життя та його цінності.
- Осінні пейзажі характерні для ліричних творів Ліни Костенко. У своїй творчості вона не використовує повторів. Це пов'язано з тим, що вона творчо підходить до способу самовираження. Майже всі літературні твори, присвячені осені, є особливими. Пейзажній ліриці Ліни Костенко притаманний філософський стиль зображення природи, а зосередженість на

текстовому смислі є елементом, що дозволяє читачеві глибше проникнути в поетичний текст, в якому виражена основна думка. Осінь для письменниці - особлива пора року, адже допомагає їй розкрити внутрішні переживання та смуток і поділитись ними з читачем.

Висновки

1. У даній дипломній роботі в теоретичній частині розкрито питання основних функцій пейзажної лірики та її вплив на сприйняття читачем навколишнього середовища.
2. У дослідженні було з'ясовано, що пейзаж відіграє важливу роль у творах мистецтва. Він є їх невід'ємною частиною. Виконує такі функції: змістову, фонну, психологічну, рефлексійну. Функції пейзажу справді багатогранні. Однак слід зазначити, що та чи інша функція пейзажу визначається індивідуальним стилем митця, художнім спрямуванням твору та його жанром. Усі функції пейзажу, від реального до психологічного зображення, завжди спрямовані на розкриття ідейного змісту твору.
3. При вирішенні завдання про функції та види пейзажу у ліричному творі, було вивчено, що виділяють такі види пейзажу: ідилічний, символічний, гротескний, реалістичний, романтичний. За естетичним значенням існують такі види: журливий, бурхливий та ідеальний пейзаж. В ідеальному пейзажі природа піклується про людину з материнською щедрістю. Бурхливий пейзаж

в основному натхненний картинами північної природи. Журливий пейзаж займає проміжне положення між ідеальним пейзажем і бурхливим пейзажем.

4. Пейзажна лірика, як форма поезії, може мати значний вплив на сприйняття людиною навколишнього середовища: посилення уваги до деталей природи, розвиток емпатії до природи, створення певного настрою, виклик спогадів. Розвиток художніх почуттів сприяє засвоєнню етичних норм і цінностей та формує моральні якості особистості, відповідальності. Художня емоція посилює інтенсивність ставлення особистості до природи, а її активність надихає на взаємодію з природою.
5. Із метою побачити на практиці особливості та функції пейзажну у творах, було проведено аналіз його використання у творчості Ліни Костенко. Було визначено специфіка і етико-філософську основу пейзажної лірики Ліни Костенко та розглянуто втілення ідейного та образного ладу її творчості.
6. На підставі дослідження про особливості пейзажної лірики Ліни Костенко, можна зробити висновок, що їй характерний спосіб паралелізму для зображення зв'язку між людським та природним світом. Поетеса одушевляє природу, наділяє пейзаж людськими характеристиками і включає його в систему людських цінностей, перетворюючи таким чином природний пейзаж на "пейзаж душі".
7. Пейзажі Ліни Костенко можна поділити на сумні, бурхливі та спокійні, залежно від їхнього настрою та емоційного впливу на читача. Традиційними мотивами пейзажної лірики Ліни Костенко є мотиви історії, пам'яті та ностальгії, що підкреслюються тематикою творів.
8. Задля досягнення мети даної дипломної роботи, а саме "дослідити особливості пейзажної лірики у творах Ліни Костенко" було проведено аналіз опису пейзажу у творі "Хочеться чуда і трішки вина" та розділ "Осінні карнавали" у збірці "Вибране".

9. Опис пейзажу у творі "Хочеться чуда і трішки вина" Ліни Костенко є складним та містить численні символічні образи, що передають настрій та внутрішній стан героїні. Авторка використовує природу як метафору для зображення людських почуттів та емоцій, а також передає через неї соціальні проблеми, що стали часткою життя українського народу. Пейзаж у цьому творі є не просто фоном, а складовою частиною образів, що відображають глибинні роздуми про людське життя та його цінності.

10. В розділі "Осінні карнавали" письменниця прикрашає кольори, створюючи поетичні пейзажі. Колірна палітра психологічно проаналізована і збагачена умовним конотативним значенням. Художнє значення кольору, в принципі, проявляється таким чином в моменті підвищеної ліричної емоційності. Ліна Костенко не може спокійно говорити про осінь. Вона переживає цю пору року, як митець, який постійно схвильований і бачить природу як світ чудес.

Таким чином, мета даної дипломної роботи була досягнута, за допомогою дослідження поставлених завдань та проведення аналізу ліричних творів Ліни Костенко.

Список використаних джерел

1. Аврахова І. Сумління нашої нації : до 90-річчя від дня народж. Л. В. Костенко / І. Аврахова // Календар знамен. і пам'ят. дат. – Київ, 2020. – № 1. – С. 71-82. – Бібліогр.: с. 71-73.
2. Андрухович Ю. Абсолютний слух /Андрухович Ю. // Дзеркало тижня. – № 10 (538). – 2005. – 19-25 березня. – С. 17.
3. Базилевський В. Поезія як мислення // Дніпро. - 1990.
4. Банківська Н., Яковець А. «Я вибрала... долю, а не вірші»// Дзеркало тижня. – № 10 (538). – 2005. – 19-25 березня. – С. 25.
5. Барабаш С. Екологічна субстанція поетичного мистецтва / Барабаш С. // Ліна Костенко: Філософія поетичного живопису. – Кіровоград, 2003. – 95 с.
6. Бернадська Н.І. Ліна Костенко. Українська література ХХ століття: Навч. посібник для старшокласників та вступників до вищих навч. закл. / Н.І. Бернадська. – К.: Знання-Прес, 2008. – С. 207–218
7. Берхін Н. Б. Специфіка мистецтва (психологічний аспект) / Н. Б. Берхін М. : - Наука, 1984. – 218 с

8. Бондаренко Юрій. Людина — центр історії в романі Ліни Костенко «Берестечко» (до проблеми формування історичної свідомості школярів) // Урок української. — 2004. — № 11-12. — С.26-30.
9. Векуа О.В. Часопросторова модель пейзажу Ліни Костенко: процесуальність і подійність крізь призму усної колективної творчості / О.В. Векуа // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки // Філологічні науки. Літературознавство. — 9. — Луцьк. — 2015 — С. 21–26.
10. Галич О. та ін. Загальне літературознавство: Навчальний посібник для вузів. / О.Галич - Рівне, 1997. - 544 с.
11. Гуменюк Т. К. Поняття «цілісності» у рефлексії постмодернізму (життя тексту після смерті автора) / Т. К. Гуменюк // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: Зб. Наук. праць. Випуск ХІХ. — К. : Міленіум, 2007. — С. 9.
12. Гуцало Є. Ліна Костенко: [Про неї та вірші]. //Золотий гомін. Українська література: Хрестоматія для 11 кл. середньої школи. — К.: Освіта, 1995. — С. 509-530.
13. Дзюба І.М. Костенко Ліна Василівна [Архівовано 17 серпня 2016 у Wayback Machine.] // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наукова думка, 2009. — Т. 5 : Кон — Кю. — С. 222. — 560 с.
14. Епштейн М. Н. “Природа, мир, тайник вселенной ...” : система пейзажних образів / М. Н. Эпштейн. — М. : Высш. шк., 1990. — 303 с.
15. Жайворонок В. Знаки української етнокультури / Жайворонок В. — К.: Довіра, 2006. — 703 с.
16. Захарова В.А. Засоби естетичної виразності в інтимній ліриці Ліни Костенко / В.А. Захарова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія, 2015. — № 19.— Том 2. С. 20–24.

17. Качуровський І. Поезія Ліни Костенко / І. Качуровський. Променисті силуети: Лекції, доповіді, статті, есеї, розвідки. – К.: Вид. дім «Києво-могилянська академія», 2008. – С. 640–645.
18. Клочек Г. Ліна Костенко: Навчальний посібник-хрестоматія. -- Кіровоград: Степова Еллада, 1999.
19. Коваль Н. Історичне тло творчості Ліни Костенко / Наталя Коваль // Історія України (Шк. світ). – 2015. – № 6. – С. 12-14.
20. Ковальчук Л. Ідея зіткнення неповторності й буденності : за твором Ліни Костенко «Кольорові миші» / Леся Ковальчук // Укр. мова та літ. (Шк. світ). – 2019. – № 5. – С. 8-11. – Бібліогр.: с. 11.
21. Ковалевський О.В. Ліна Костенко: філософія бунту й "філософія серця". Монографія. - Харків: Прапор, 2001. - 176 с.
22. Костенко Л. Вибране / Костенко Л.В. – К.: Дніпро, 1989. – 559 с.
23. Костенко Л. : навчальний посібник-хрестоматія / за ред. Г. Клочека. – Кіровоград: Степова Еллада, 1999. – 320 с.
24. Костенко Л. Неповторність / Ліна Костенко. – К. : Молодь, 1980. – 222 с.
25. Костенко Л. Сад нетанучих скульптур / Ліна Костенко. – К. : Радянський письменник, 1987. – 203 с.
26. Костенко Л. Пейзажі пам'яті = Landscapes of Memory : вибр. поезії (1977-1989) / ksuf Костенко ; пер. англ. мовою М. М. Найдана ; ред. англо-мов. пер. О. Лучук. – Львів : Літопис, 2002. – 127 с. : іл.
27. Костенко Л. : Життєвий і творчий шлях, вірші. // Живиця: Хрестоматія укр. літ. ХХ ст.: У 2 кн. – Кн. 2 / За ред. М.М. Конончука. – К.: Твім інтер, 1998. – С. 387-422.
28. Костенко Л. Річка Геракліта / Ліна Костенко. – К. : Либідь, 2011. – 288
29. Костенко Ліна. Триста поезій. Вибрані вірші / Ліна Костенко
30. Кошарська Г. Творчість Ліни Костенко з погляду поетики експресивності / Пер. з англ. - К.: Вид. Дім "KM Academia", 1994. - 161с.
31. Найдан М.М. Інші поети в творчості Ліни Костенко / Сучасність. – 1994. – №10. – С. 151–161.

32. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. О. Є. Конверського. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
33. Павлів І. «Нерівність душ – це гірше, ніж майна!» : урок - гендер. дослідж. за романом "Маруся Чурай" / Ірина Павлів // Дивослово. – 2010. – № 3. – С. 46-50. – Бібліогр.: с. 50.
34. Панькова Н. «Поезія – це свято, як любов...» : урок в 11 кл. / Надія Панькова // Дивослово. – 2010. – № 6. – С. 51-54.
35. Потебня О. О. Естетика і поетика слова: збірник. Київ: Мистецтво, 1985. 304 с.
36. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К. 2011. 844 с.
37. Соловей Елеонора. Українська філософська лірика. / Е. Соловей. – К. : Юніверс, 1999. – 367 с.
38. Степова Еллада// Ліна Костенко: Навчальний посібник-хрестоматія/ Ідея, упорядкування, інтерпретація творів Григорія Ключека. – Кіровоград: Степова Еллада, 1999. – 320 с.
39. Слабошпицький М.Ф. Ліна Костенко // Історія української літератури ХХ ст.: у 2 кн. – К., 1998. – Кн. 2: Друга половина ХХ століття. – С. 120–121
40. Тарнашинська Л. Ліна Костенко: "Я вибрала Долю собі сама" [Текст] : Біобібліогр. посіб. / Бібліогр.-уклад. Т.М. Заморіна ; Авт. нарису Л.Б. Тарнашинська; Відп. ред. В.О. Кононенко. – К. : [б.и.], 2002. – 60 с. – (Шістдесятництво: профілі на тлі покоління ; вип. 3).
41. Шелест В. Образні асоціації в поезії Ліни Костенко // Дивослово. -- 1994. -- №2. -- С. 11-15/

